

Bog anmeldelser

Flemming Balvig: »Hvid som sne. Kriminalitet og kontroll i Danmark og Schweiz«.
Forlaget Socpol København 1987.

En danske har skrevet en bok der han sammenlikner kriminalitet og sosial kontroll i Danmark og Sveits. Boka var interessant for denne nordmannen, og bør også være av bred nordisk interesse. Det er flere grunner til det.

Balvig var på jakt etter et land som hadde a) et kriminalitetsbilde svært ulikt det danske b) et samfunnssystem som var rimelig likt det danske. Et slikt land kunne brukes som målestokk for Danmark i den pragmatiske diskusjonen om kriminalreformer. I en slik diskusjon hjelper det lite å komme trekkende med eksempler som Japan og Saudi-Arabia. De likner danskene – og resten av Norden – for lite.

Valget falt på Sveits. Et land som er likt de fleste andre land i den vestlige verden på de fleste viktige punkter, men som utmerker seg med et kriminalitetsbilde som avviker fra det vi har i resten av vesten ved at det gir et *inntrykk* av en langt lavere kriminalitet. Begrepene »bilde« og »inntrykk« er valgt med omhu. Balvigs første funn er at sveitserne har skapt seg et bilde av å ha en langt lavere kriminalitet enn det de faktisk har.

For det første er kriminalitetsstatistikken svært mangelfull i forhold til den vi f.eks. finner i de nordiske land. I Sveits har man inntil nylig ikke hatt noen anmeldelsestatistikk, og den man omsider har fått kan ikke sies å være komplett. Man har bare en domfellelsesstatistikk – og en svært mangelfull sådan.

For det andre har man en statistikk som i stor grad utelukker de reaksjoner som ungdom blir utsatt for. Hvis man ønsker å si noe om et lands tradisjonelle kriminalitet, er ungdommens kriminalitet særlig viktig.

Amerikaneren Marshall Clinard utropte i 1978 Sveits som et lavkriminalitetsland i boka »Cities with Little Crime«, en viktig grunn til at Balvig begynte å interessere seg for Sveits. Clinard har gått i den fella det er å stole på sveitsisk domfellelsesstatistikk. Balvig avslører også hvilke andre feller Clinard har ramlet i:

Clinard er amerikaner. For en amerikaner vil de fleste europeiske land eller byer fortone seg som lavkriminalitetsområder. Clinard er også en utenforstående – en turist. For turister vil de fleste steder fortone seg som lavkriminalitetssteder, hvis de da stoler på egne erfaringer. Kriminalitet er jo en sjelden hendelse å bli utsatt for, nesten uansett hvor man befinner seg. Både fordi det forekommer sjelden og fordi det foregår i det skjulte.

Clinard har også brukt et stort utvalg autoriteter fra strafferettsapparatet som sannhetsvitner for sin påstand om lavkriminalitet. Dette er neppe noen god metode i noen sammenheng, i tilfellet Sveits er det en generaltabbe. Sveitsisk politi og rettsapparat er sterkt følsomt for politisk styring. Politikerne anser tradisjonell kriminalitet for et mindre viktig felt å prioritere. Politiet får dermed færre interesser av å fram-

stille dette som et alvorlig problem. De føler de blir belønnet hvis de viser fram lite kriminalitet i sine statistikker, hvis de skriver få rapporter og hvis avisene i deres område skriver lite om kriminalitet.

Nedprioriteringen synes helt bevisst og systematisk, noe som også gir seg utslag i kriminalstatistikken. Balvig gjengir en parallell undersøkelse av ofre for kriminalitet i Zürich og den vest-tyske byen Stuttgart. Offerfrekvensen og anmelderfrekvensen var nokså lik i de to byene. Men i Zürich var det langt færre lovbrudd som ble registrert hos politiet.

Bak glansbildet: Balvig går først nærmere inn på det som tross alt finnes av offisiell statistikk i Sveits. Han analyserer utviklingen for kriminalitet der statistikken har forholdsvis lave mørketall (f.eks. ran), han leter fram kilder som Clinard åpenbart har oversett. Videre går Balvig til de alternative kildene: Offerundersøkelser, forskning om selvrapportert kriminalitet og forsikringsstatistikk. Det nye og alternative bildet er veldokumentert og overbevisende: Glansbildet Sveits likner til forveksling på f.eks. Danmark. Sveits er noe henimot et høykriminalitetsland i europeisk sammenheng. Kriminaliteten har også vist den samme stigningstakten i de siste årtier som den vi kjenner fra våre hjemlige kriminalitetsbilder.

Også kontrollbildet er av ekte vest-europeisk merke. Kontrollapparatet vender den tunge ende nedad ved å konsentrere seg om narkotikakriminalitet og andre ungdomsavvik. Økonomisk kriminalitet har man nærmest skapt ideelle forhold for, bl.a. ved det kjente systemet med hemmelige bankkonti.

Hvordan lager sveitserne glansbildet? Noe av glansbildet skyldes statistikkføringen og kontrollapparatets innretning. En viktig medspiller er mediene. Kriminalitetsstoff er lavprioritert også i sensasjonspressen. Kriminologisk forskning er knapt eksisterende, også undersøkelser som søker å avdekke ungdommens sosiale problemer er bevisst lavprioritert. Sveitsisk ungdom skal ikke stemples som kriminell.

Det skal derimot landets innvandrere. I det lille som finnes av kriminalstatistikk er »utlendinger« en prioritert kategori – før variabelen alder. Innvanderne er landets støtpute. De importeres som arbeidskraft og eksporteres som sosiale problemer. Utlendinger – og da særlig de uten arbeid – er den sosiale risikokategorien. Blir de tatt for lovbrudd er veien ut kort. Utlendingene får altså en slags syndebyggfunksjon, samtidig som det sannsynligvis skjer en utstrakt eksport av personer som i det minste får en vanskelig situasjon i det landet de vender tilbake til.

Hvorfor lage glansbilde? Balvig legger vekt på den sveitsiske nasjonal- og regionsjåvinismen. Sveits er på mange måter et nokså spesielt land. Det er nøytralt, det er svært velstående, det har minimal arbeidsledighet. Sveitserne forsterker dette spesielt positive bildet, bl.a. ved å nedtone kriminaliteten. Det utvalgte land kan ikke ha høy kriminalitet.

Det burde jo vært et glansbilde. Sveits har fått sin lavkriminalitetsstatus også fordi forholdene skulle ligge til rette for en lav kriminalitet. Landet assosieres med et

fravær av storbyer og med et nærvær av desentralisering, nærdemokrati og sterk primær sosial kontroll.

Balvig mener dette er utenpåbilder. Demokratiet er et skinndemokrati. Desentraliseringen er på langt nær stor nok til å skape tilstander som kan gi sterk primær sosial kontroll og derav følgende lav kriminalitet.

Hva kan vi lære av Sveits? Vi kan gi kriminalitetsproblemet den plassen det fortjener. Sveitserne tackler ikke kriminalitetsproblemet noe særlig dyktigere enn andre, men de er flinkere enn andre til å *leve* med det. Andre og viktigere problemer kommer i forgrunnen. Angsten for kriminalitet synes langt lavere enn i land med tilsvarende kriminalitet.

Hva kan vi lære av Balvig? Vi kan lære oss å gå bak tallene, trenge bak de overbevisende tabellene, figurene og diagrammene. Det kan låte banalt og forterpet, men dette er et felt hvor vi trenger stadige påminnelser. Alle vet om feilkilder, mørketall og alt det andre skumle som hefter ved offisiell statistikk, men vi lar oss lett bløffe like fullt.

Vi forstår at vi må behandle kriminalitetsbilder som nettopp bilder. De kan være speilbilder, glansbilder eller skrekkbilder som tjener mer eller mindre uttalte funksjoner.

Noen innvendinger – eller kanskje tråder til en videre diskusjon – vil jeg reise.

Drapet på Clinard: Balvig er ikke nådig mot Clinards forståelse av det sveitsiske kriminalitetsbildet, hardest kritikk får de metodene som Clinard har anvendt for å komme til denne forståelsen. Noen ganger synes jeg Balvig bruker vel mye tid og plass på denne kritikken. Clinards harde medfart kan forsvares: For det første kan Balvig påvise klare og banale feil i hans slutninger. For det andre har Clinards rapport fått en viktig posisjon. Dette er altså mer en kritikk av Balvigs *prioritering*.

Hvor ble det av stempingsteorien? Balvigs analyse åpner for en anvendelse av stempings- eller stigmatteori i en diskusjon som han kunne ført videre enn det han gjør. Balvigs beskrivelse er noe uklar og nærmest paradoksal på dette punktet, eller kanskje det bare er situasjonen i Sveits som er uklar og paradoksal? På den ene siden får vi høre at sveitserne er svært opptatt av at deres ungdom ikke skal forbindes med kriminalitet, narkotika og andre sosiale problemer. Her synes det som om sveitserne bruker stempingsteorien positivt og nærmest uten å kjenne til den. Vi må passe på at ungdom og problem ikke blir synonyme. Ikke gjør disse problemene større enn de er. Ikke gi unge mennesker et stempel som kan forfølge dem resten av livet. På den andre siden får vi redselseskildringer av hva sveitsiske kontrollmyndigheter kan foreta seg når det dukker opp fenomener som kan assosieres med avvikende ungdomskulturer. Sprøytenarkomane utsettes for en klappjakt som må ligge på Europatoppen i intensitet. Forsøk på å lage ungdomshus i Zürich blir møtt med tiltak på grensen til krig fra politiets side.

Det er mulig det ligger en logikk her. Vi vokter godt om den vanlige, prektige ung-

dommen vår. Men de som stikker seg for mye ut, de som allerede har meldt seg ut, for dem er det ingen nåde. Vi vil egentlig ikke ha syndere i vårt paradiset, og vi synes vi gjør alt for å holde dem unna synden. Når så paradiset viser seg å inneholde syndere blir det desto viktigere å støte dem helt ut. Mine assosiasjoner går til Kai T. Erikson og hans klassiker »Wayward Puritans«. Kvekere som utvandret til USA ønsket å skape seg »Gods Own Country«. Men også i dette paradiset fantes avvik og strid, i det minste fantes det et behov for å gjøre folk til syndebukker. Og vi fikk utstøtingsprosesser som ikke lå tilbake for noe.

Den bearbejdede statistikken forteller oss altså at sveitsisk ungdom synes like kriminell som f.eks. dansk ungdom. Samtidig får vi høre at sveitserne gjør alt for å bevare sin ungdom prektig ved ikke å stemple den unødige. Betyr dette at statistikken forteller oss at stempelingsteori er feilslått, det hjelper ikke å stemple med måte. Umiddelbart kan det synes slik. Men det behøver ikke være slik, og denne diskusjonen hadde i det minste undertegnede satt pris på om Balvig hadde tatt opp.

Hva innebærer det at man ikke kan fengsle ungdom under 18 år og at man generelt synes å behandle »vanlig« ungdom pent, mens alt skytset rettes inn mot narkotikabelastet ungdom og innvandrere. Balvig har i et tidligere arbeid vist oss hvordan det sto til med ungdommen i Gladsaxe. De fleste hadde syndet, men noen hadde gjort det til overmål. Og disse storsynderne sto for en høy andel av kriminaliteten. Kanskje dette bildet er enda mer uttalt i Sveits? Sveitsisk ungdom generelt slipper å få et problemstempel på seg. De som først havner i saksa får en behandling som virkelig befester dem i et avvikende livsmønster.

Men Balvig har på en måte fortalt hvorfor han ikke går inn i denne diskusjonen. I Sveits er man opptatt av å ikke gjøre kriminaliteten til noe problem, hvorfor skal man da lage statistikk og undersøkelser rundt et problem som ikke er noe å bry seg om?

I sum er dette en bok som er en usedvanlig fruktbar og assosiasjonsrik kobling av teori og empiri. Så hovedbudskapet mitt er en varm anbefaling.

Litteratur

- Balvig, Flemming: »Ungdomskriminalitet – med særlig henblik på retssystemets udvælgelsesmekanismer«. I Årsberetning 1981 fra Kriminalistisk Institut, Københavns Universitet. Stencilserie Nr. 18. 1982. S. 33-49.
- Clinard, Marshall B.: »Cities with Little Crime. The Case of Switzerland«. Cambridge University Press. London/New York/Melbourne. 1978.
- Erikson, Kai T.: »Wayward Puritans: A Study in the Sociology of Deviance«. Wiley. New York. 1966.

Dan Ellingsen

Inst. for Kriminologi og strafferett, Oslo

David A. Jones: *History of Criminology. A Philosophical Perspective*. Contributions in Criminology and Penology, No 19. Greenwood Press 1986.

Författaren, som är professor i »legal interdisciplinary studies« och sociologi, har uppenbarligen utarbetat sin översikt av kriminologins utveckling i syfte att skriva en lärobok. Den skiljer sig från flera andra liknande framställningar genom den utpräglade ambitionen att sätta varje tidsepoks kriminologi i relation till samtida samhällsförhållanden. Åtta huvudinriktningar särskådas: 1800-talets idealism, utilitarismen efter den industriella revolutionen, den till naturvetenskapens frammarsch knutna positivismen, naturalismen och studiet av individuella abnormiteter, pragmatismen och analysen av individen som gruppledmedlem, den analytiska kriminologin samt existensialismen.

Författaren har, med avvikelser från den sedvanliga modellen, grundligt fördjupat sig i kriminologins (rättsfilosofins) äldsta stadier. Den detaljrika framställningen erbjuder intressant läsning speciellt för dem som första gången stiftar bekantskap med temat. Man kan kanske diskutera hur viktigt det är att gå in på olika tortyrmetoder o. dyl. Men boken innehåller även sådana intressanta detaljer som t. ex. Beccarias förslag på 1700-talet om att laglydiga medborgare skall belönas eller Benthams betonande av skadeståndet till offret. Känedom om bakgrunden till klassikernas teser är nödvändig för förståelsen även av dagens ideologidebatt. Viktigt är t. ex. att vara medveten om att Beccarias krav om »lika straff för lika brott« tjänade som motargument mot den primitivare äldre riktning, som gick ut på att både små och stora brott skulle bestraffas så strängt som möjligt, dvs. med schablonmässiga dödsstraff eller grymma kroppsstraff.

Proportionalitetskravet var – och är fortfarande – i praktiken ett medel att lindra systemet. Bland Benthams fortfarande aktuella teser kan nämnas insikten om att allmänpreventionens olika komponenter står i växelverkan med varandra; ju mindre upptäcktsrisk desto strängare straff – och omvänt.

Bokens sista kapitel ligger förstas närmare en nutida läsaressfär. Konfliktteorierna, den kritiska kriminologin och den marxistiska kriminologin behandlas relativt knapphändig. Sin »egen« riktning, existensialismen har författare behandlat sist. Existensialismen, vars rötter spåras till Dostojevski, Nietzsche och Kierkegaard, har i Amerika spridits speciellt tack vare rättsfilosofen Ungers insatser. Unger har intresserat sig för moralens väsen, rättsnormernas innebörd under olika tidsperioder och deras relation till andra normer. På straffrättens område har hans lärar bl. a. inspirerat till analyser av skuldbegreppets olika komponenter. På amerikanskt vis utgör domstolsprejudikat och dessas motiveringar den centrala utgångspunkten.

Sina egna skissartade synpunkter på brott och straff har författaren sparat till bokens sista avsnitt. Som existentialist betonar han individens valfrihet. Begäran efter makt är medfödd och naturlig men, konstaterar han, olika individer förmår i olika utsträckning antingen sublimeras detta begär eller länka in det på tillåtna handlingsalternativ. Tillfälligheter, såsom det slumpmässiga uppdragandet av ett brott, kan avgöra valet av alternativ.

Inkeri Anttila
Helsingfors

Festschrift für Karl Lackner. Walter de Gruyter Verlag Berlin 1987. ISBN 3-11-010461. xi + 1090 s. 398 DM.

I den tætte række af festskrifter er nu kommet et i anledning af Karl Lackners 70-årsdag. Ud over den obligate biografi og bibliografi indeholder det omkring 50 artikler. De fleste er strafretlige, og vi finder en lang række af tysk strafferets bedste navne. Emnerne er også i vidt omfang de klassiske, men der findes dog også mere fremadrettede artikler, som f. eks. Albin Esers om »Der Forscher als »Täter« und »Opfer«. Rechtsvergleichende Beobachtungen zu Freiheit und Verantwortlichkeit von Wissenschaft und Technologie.« Der kan siges meget pro et contra sådanne værker, men der er næppe bedre måde at få et overblik over, hvad fagets ældre navne er optaget af.

V.G.

John C. Klotter: Criminal Evidence, 4. udg., 602 pp., Anderson Publishing Co., Cincinnati, Ohio 1987, ISBN 0-87084-504-7.

Fire udgaver på 16 år af denne lærebog (delvis case-book) for politiet illustrerer både den hurtige udvikling og emnets betydning for målgruppen. Den vigtigste ny afgørelse er *United States v. Leon* (1984), der tillader anvendelse af bevis efter politiets ransagning i god tro på grundlag af en, som det viste sig, uholdbar kendelse, et delvist tilbagetog fra det tidligere næsten undtagelsesfri forbud mod brug af »ulovlige« beviser. Andre afgørelser viser samme tendens bl.a. *New York v. Charles* (1984), der tillader afhøring af en anholdt uden forehold af ret til tavshed m.v., når der er konkret fare for politimanden eller andre. Bogen følger udviklingen godt å jour.

Peter Garde
Hillerød kriminalret

Joseph Waldron et al.: Microcomputers in Criminal Justice: Current Issues & Applications. Anderson Publishing Co. Ohio 1987. ISBN 0-932930-74-3. vi + 142 s.

Bogen indeholder seks indlæg fra en konference i 1984. Den er således allerede ved udgivelsen ganske »gammel«. På den anden side indeholder den bidrag om emner, som ikke i særlig høj grad er indgået i de mange artikler og bøger, som edb-området har set i de senere år. I denne forbindelse kan nævnes artikler om anvendelsen af microdatamater som psykologisk »interviewer« i mentalundersøgelser eller som socialrådgiver ved klarlægningen af den sociale baggrund. »The computer may be a more accurately sensitive diagnostician than its human counterpart«. »Automated procedures do not have the richness of detail that is inherent in a clinical interview, and subtle shades of meaning are lost. However, this may not be a severe limitation because of the trade-off in clarity of communication and the elimination of subjective biases of interviewers.« Der er endvidere en artikel om datamaters plads og muligheder i undervisningen, såvel af personalegrupper som af kriminelle.

V.G.